

Plejepersonalets problemer med oral forebyggelse for indlagte psykiatriske patienter

Peter Østergaard og Merete Tind

Forebyggelsen for psykisk syges orale forhold er nu lovfæstet og præciseret i den nye lov om ændring af tandpleje mv., der trådte i kraft per 1. januar 2002. Men det er ikke nemt at forebygge tandsygdomme hos de psykisk syge.

Denne undersøgelse på de psykiatriske afsnit på Københavns Amts Sygehus i Glostrup belyser plejepersonalets uensartede professionelle adfærd og holdninger over for oral forebyggelse i dagligdagen. Der peges på at de eksisterende muligheder for forebyggelse er mangelfulde til at hindre den orale deroute for de psykiatrisk indlagte.

Indlagte psykiatriske patienter børster tænder meget lidt. Særligt når de psykisk syge har det dårligt, er der meget lidt overskud til personlig hygiejne, og det går derfor også ud over tænderne. Når patienterne bliver indlagt på de psykiatriske afdelinger, skyldes det ofte alvorlige psykiatriske anfald eller tilbagefald, såsom personlige kriser, psykoser eller angstanfald. Derfor kan det være svært at finde overskud, både for personale og de indlagte, til at tage sig af de relativt mindre problemer, såsom den almindelige mundpleje.

Det er mest sygeplejersker og social- og sundhedsassistenter (»so-su-assistenter«) der som faglært personale skal sørge for den daglige hygiejne hos de indlagte på de psykiatriske afdelinger. Desværre har det faglærte personale ofte begrænset viden fra deres uddannelse om mundpleje af psykisk syge og er derfor ikke specielt opmærksomme på de indlagtes orale problemer. Når afdelingerne ofte er pressede eller overbelagte, bliver de orale problemer en lavere prioriteret opgave for personalet. Oftest skal der tandsmerter til for at rette opmærksomheden mod de psykiatriske patienters mundforhold, da patienterne er plaget af medicinsk betinget mundtørhed, hurtigere progredierende caries, dårligere mundhygiejne og mere tandlægeangst end resten af befolkningen (1-4).

I lov om ændring af lov om tandpleje mv. (5), der trådte i kraft per 1. januar 2002, er amtstandplejens forebyggende opgaver præciseret. I bekendtgørelsen til loven om amtstandplejen præciseres i §12 stk. 2 og §14 at amtstandpleje indbefatter »individuel og kollektiv forebyggelse inklusive hjælp til og instruktion i tandpleje for den enkelte patient samt systematisk undervisning, oplysning m.v. til nøglepersoner omkring patienten.«

Formålet med undersøgelsen

I flere tandplejeundersøgelser har man peget på det psykiatriske personales rolle mht. at opretholde patienternes daglige mundhygiejne (1-3). Der er derfor behov for at belyse det psykiatriske personales rolle i den orale forebyggelse hos de indlagte psykiatriske patienter. Det er desuden påpeget at personalet skal støtte patienterne i at få vedligeholdt deres tænder. Med psykiatrisk personale menes primært sygeplejersker og so-su-assistenter, som har daglig kontakt med patienterne under indlæggelserne, men også sagsbehandlere, psykiatere og psykologer har nogle væsentlige roller for de indlagte.

Denne undersøgelse er foretaget for at kortlægge personalets viden om psykisk syges behov for tandpleje og personalets dermed forbundne adfærd.

Materiale og metode

Psykiatrisk afdeling på KAS Glostrup var indtil maj 2002 et

psykiatrisk hospital med 16 afsnit, heraf to rets-, to geronto- og to ungdomspsykiatriske afsnit, samt to dagshospitaler. Herefter hedder det Psykiatrisk Center Glostrup og har en anden struktur.

Undersøgelsen blev foretaget inden denne strukturændring med spørgeskemaer til personalet på de daværende 16 psykiatriske afsnit med ca. 250 indlagte. Spørgsmålene var opdelt i flere kategorier og data blev indsamlet vha. et standardiseret enqueteskema med lukkede spørgsmål, der omhandlede 1) patienternes mundpleje og plejen generelt, 2) personalets kompetence, 3) patienternes behov for mundpleje, 4) patienternes nuværende mundpleje, 5) barrierer for mundplejen og 6) forbedringer via aktiviteter (Tabel 1).

Personalet på alle 16 afsnit besvarede spørgsmålene.

Resultater

Fordelingen af afdelingernes svar fremgår af Tabel 1.

Patienternes mundpleje og plejen generelt

I forbindelse med tilrettelæggelsen af plejen for de psykiatriske patienter blev der ikke systematisk taget stilling til patienternes mundpleje. Kun to afsnit beskæftigede sig systematisk med mundpleje i forbindelse med den generelle pleje. Ti afsnit tog stilling for enkelte patienter, mens fire afsnit så godt som aldrig medtog mundplejen i overvejelserne om den generelle pleje.

Personalets kompetence

Alle afsnit svarede ja til at det ansatte personale følte sig kompetent til at bedømme patienternes behov for mundpleje. Dog graduerede personalet på ni afsnit svaret til at det »oftest« følte sig kompetent, mens personalet på fire afsnit følte sig »mindre kompetent«.

Patienternes behov for mundpleje

Generelt mente personalet at størstedelen af patienterne havde brug for påmindelse om tandbørstning og rådgivning ang. hygiejne. Blandt personalet herskede der usikkerhed om brug af tyggegummi mod caries. En del patienter henvistes til tandlæge for behandling og til tandplejer for forebyggelse.

Patienternes nuværende mundpleje

I realiteten blev kun nogle af patienterne mindet om tandbørstning og henvist til tandlæge, mens endnu færre blev henvist til tandplejer. Næsten ingen patienter brugte tyggegummi, mens en del fik rådgivning om almindelig personlig hygiejne.

Barrierer for mundplejen

Personalet mente at de største barrierer for en god mundple-

je er modstand og ligegyldighed hos patienterne. Det anførtes som en ulempe at mundplejen ikke automatisk indgår som en del af plejeplanen. Mindre barrierer var manglende praktisk erfaring og viden hos personalet, dårlige faciliteter, tidnød og manglende opbakning fra tandplejersonalet.

Forbedring via aktiviteter

Personalet i de fleste afsnit ønskede at tandplejersonalet deltager mere aktivt i mundplejen, enten ved besøg på afdelingen, eller ved en direkte vurdering af de enkelte patienter. Man var ikke helt så positiv over for gruppeinformation og skriftlig information til pårørende og patienter, samt for systematisk integration af mundpleje i plejeplanen.

Diskussion og konklusion

Ved gennemgang af ovenstående resultater viser det psykiatriske plejepersonale en uensartet professionel adfærd over for de orale problemer hos patienterne. Fx beskæftigede kun to afsnit sig systematisk med mundpleje i forbindelse med den generelle pleje, selvom personalet var overvejende positivt over for at integrere mundplejen i plejeplanen. Men senere i undersøgelsen troede plejepersonalet alligevel heller ikke på den mere systematiske integration af mundplejen i plejeplanen. Et andet eksempel er at personalet i alle afdelinger følte sig overvejende kompetent til at bedømme patienternes behov for mundpleje og mente at størstedelen af patienterne har brug for påmindelse og rådgivning om hygiejne. Men i realiteten bliver kun få af patienterne mindet om tandbørstning eller henvist til tandlæge, mens endnu færre bliver henvist til tandplejer.

Et tredje forhold der har virket forvirrende på personalet og de indlagte, var uvisheden mht. om tyggegummi overhovedet har nogen effekt på caries, eller virker spytstimulerende. Dette er forskerne og bl.a. Dandy heller ikke enige om. I skrivende stund er der endnu ikke kommet nogle konklusioner om bl.a. Dandy V6-tyggegummis carieshæmmende effekt.

Personalet foreslog dog selv at det ville gavne hvis mundplejen indgik som en del af plejeplanen, og hvis tandplejersonalet deltog mere aktivt i mundplejen, helst ved besøg på afdelingen eller direkte vurdering af de enkelte patienter. Personalet mente at dette kunne modvirke patienternes ligegyldighed og lejlighedsvis modstand mod fornuftig mundhygiejne, mens masseprofylakse og skriftlig information generelt ikke vurderedes højt.

Der kom således nogle uklare, men interesserede meldinger fra personalet, hvilket vel svarer til dets professionelle usikkerhed mht. hvad det fagligt bør gøre for at hindre patienternes orale deroute.

Tabel 1. Fordelingen af afdelingernes svar på de stillede spørgsmål.

Spørgsmål 1:

Personalets stillingtagen til patienternes mundpleje og plejen generelt?

Ja, for alle patienter	2
Ja, for nogle patienter	3
Ja, for enkelte patienter	7
Nej, så godt som aldrig	4
Ved ikke	0

Spørgsmål 2:

Føler personalet sig i stand til at bedømme patienternes behov for mundpleje?

Ja, altid	3
Ja, som oftest	9
Ja, men sjældent	4
Nej	0
Ved ikke	0

Spørgsmål 3:

Personalets vurdering af patienternes behov for mundpleje?

	Alle	Mange	Nogle	Få	Intet
Påmindelse om tandbørstning	0	9	5	2	0
Henvielse til tandlægebeh.	1	5	7	3	0
Henvielse til tandplejer	0	4	9	2	1
Ordination af tyggegummi	1	5	4	1	5
Rådgivn. om almen pers. hyg.	1	6	7	2	0

Spørgsmål 4:

Personalets vurdering af patienternes nuværende mundpleje?

	Alle	Mange	Nogle	Få	Ingen
Påmindelse om tandbørstning	1	4	4	5	2
Henvielse til tandlægebeh.	1	1	9	4	1
Henvielse til tandplejer	0	0	9	4	3
Ordination af tyggegummi	0	2	2	4	8
Rådgivn. om almen pers. hyg.	1	7	6	2	0

Spørgsmål 5:

Personalets vurdering af barrierer mht. mundpleje?

Modstand fra patienten	5,5
Lige gyldighed hos patienten	4,8
Mundpleje mangler som en del af plejeplanen	4,8
Manglende viden blandt personale	1,5
Manglende praktisk erfaring blandt personale	1,4
Manglende opbakning fra tandplejepersonalet	1,4
Manglende faciliteter til mundpleje	1,3
Manglende personale	1,0

Gennemsnit ud fra en rangordning så 0 angiver mindste problem og 7 det største problem.

Spørgsmål 6:

Personalets vurdering af hvilke aktiviteter der kan forbedre mundplejen?

	Forbedring	Ingen	Ved ikke
Gruppeinformation	9	4	3
Regelmæssig rådgivning af patienter og personale	10	3	3
Tandplejeren vurderer behovet	11	2	3
Mundplejen indgår i plejeplanen	8	4	4
Information ved indlæggelse	9	5	2

Fra tandplejefaglig side har der ikke været megen konkret hjælp at hente, når nu syntetisk spyt er for korttidsvirkende i forhold til prisen og heller ikke administrerbart i dagligdagen, og når tyggegummis gavnlige effekt er tvivlsom.

Patienterne lider ofte i stilhed med mundtørheden, som de kompenserer for med at drikke sodavand, saft, vand eller i heldigste fald en blanding af glycerol og vand. Noget egentlig godt hjælpemiddel findes endnu ikke, når den daglige tandbørstning med fluortandpasta ikke er tilstrækkelig. Når der ydermere i patienternes dårlige perioder næsten kun findes den mulighed at indkalde patienten fra afdelingen til passiv profylakse i form af ugentlig afpudsning hos en tandplejer, så kan man godt følge det psykiatriske personales manglende optimisme. I *Sygeplejersken* er der argumenteret for at mundpleje skal »kunne udgøre en naturlig del af de plejemæssige tiltag i en miljøterapeutisk orienteret psykiatrisk afdeling« (6). Men holdningen er vel nærmest at det kan da godt være at miljøterapi, afpudsning, tyggegummi og kunstigt spyt gavner lidt, men det hjælper ikke noget mod tændernes forfald hos psykisk syge. Der mangler simpelthen nogle ekstra værktøjer for at personalet kan løfte sin opgave med at styrke de psykiatriske patienters orale forhold.

Tak for hjælp til overtandlæge i Omsorgs- og Amtstandplejen i Københavns Kommune, ph.d. *Børge Hede*.

English summary

Difficulties for psychiatric personnel approaching oral health care for hospitalized psychiatric patients

Even though oral health care for psychiatric patients is carefully described in the new Danish law of January, 2002, it leaves no real oral prevention strategies or methods to support the psychiatric personnel in its daily work.

The present article focuses on the difficulties of the psychiatric personnel at the psychiatric departments in performing oral prevention on their patients. Also, the opinions of the psychiatric nurses are in mutual disagreement regarding daily oral prevention and professional oral health care. Moreover, the existing possibilities for oral prevention of hospitalized psychiatric patients are insufficient.

Litteratur

1. Hede B. Oral health in Danish hospitalized psychiatric patients. *Community Dent Oral Epidemiol* 1995; 23: 44-8.
2. Hede B. Dental health behaviour and self-reported dental health problems among hospitalized psychiatric patients in Denmark. *Acta Odontol Scand* 1995; 53: 35-44.
3. Sjögren R, Nordström G. Oral health status of psychiatric patients (in Sweden). *J Clin Nurs* 2000; 9: 632-8.
4. Østergaard P, Rosenbaum B. Den orale behandlingssituation hos

psykisk syge – og hos almindelige patienter. *Tandlægebladet* 2002; 106: 374-8.

5. Sundhedsministeriet. Lov om ændring af lov om tandpleje m.v. af den 13. december 2000.
6. Hede B. En del af den psykiatriske sygepleje – tandpleje. *Sygeplejersken* 1995; 23: 15-8.

Forfattere

Peter Østergaard, amtstandlæge, MPH, og *Merete Tind*, tandplejer
Amtstandplejen i Københavns Amt